

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

A. H. ALGRA — SLIEDRECHT

Staatkundig-Gereformeerd

„Toen richtte Daniël zich op verstandige en gepaste wijze tot Arjoch“

(Dan. 2, 14).

Nu, bijna twee maanden na de Kamerverkiezingen, zijn daarvan de sporen nog zichtbaar. Er is geplakt waar het niet mocht en temidden van aanplakbiljetten van andere partijen, zie je ook nog die van het G.P.V. met het bekende pictogram, het kasteeltje. Als ik dat zie, moet ik wel eens denken aan een vers van H. M. van Randwijk:

„Wij, zonder geld op reis
gegaan
en zonder buidel uitgezonden,
om te genezen waar wij konden,
te zegenen waar anderen
slaan ...
te vroeg vertraagde onze voet,
wij hebben ons te warm
genesteld
op een weerbarstig fort
gemetseld,
rondom een volk dat trekken
moet“.

Van Randwijk herinnert met dat gedicht aan de eerste taken van Gods volk en spijtig merkt hij op, dat dit volk zo spoedig zijn kracht besteedt aan kerkelijke organisaties, waarbinnen de gemeente zich nestelt en van waaruit zij vergeet, om op te breken en verder te trekken. Ook andere dan kerkelijke organisaties kunnen zulke burchten worden, die veel onderhoud vragen en weinig betekenen voor de wereld. Als dan een politieke partij een dreun te incasseren krijgt, wordt er bitter geklaagd in commentaren, ingezonden stukken en zeker ook wel in preken en kanselgebeden. Dan zie je steeds

weer het kopje „Teleurstellend“. Dan lees je: „De nacht valt over Nederland“. Want er is een zetel verloren. Een buitenstaander zal zoiets niet begrijpen. Hij vindt het overtrokken. Je moet toch tegen je verlies kunnen? Trouwens, niemand buiten de kring van hen, die ernst maken met de vragen rondom Christelijke politiek, zal ook maar iets verstaan van bezinning op dit punt: er is veel geschreven en gesproken over „normen“ voor het staatkundig leven, voor het bestuur en de wetgeving. De Heilige Schrift geeft echter niet alleen de normen aan. Zij wijst dan een uitnemende weg. In dat verband denken we aan Daniël.

Van Daniël lezen we, dat hij zich op verstandige en gepaste wijze richtte tot Arjoch. De commandant van de koninklijke lijfwacht. Deze is uitgetrokken om de wijzen van Babel te doden, op bevel van Nebukadnezar. De koning had gedroomd, hij wilde de uitleg van die droom. Maar ook de tekst. Daarmee zette hij de wijzen voor het blok. Toen heeft Daniël, één van de wijzen, zich tot Arjoch gewend. Hij deed dat op een verstandige manier. Je moet zo'n militair niet vervelen met een lang verhaal en hem niet ergeren met een wanhopige voetval. Je moet als „intellectueel“, als man van de wijsheid en het inzicht, ook niet een hooghartige houding aannemen tegenover de militair, de man van de „domme discipline“. Dit alles zal Daniël in overweging genomen hebben. Maar veel belangrijker is het gepaste van zijn naderen tot Arjoch. Daniël mag dan meer dan een gewaardeerde adviseur zijn van de koning, hij is niettemin niet meer dan een slaaf. Abraham is in ballingschap. Een baling, een slaaf, heeft geen rechten van de mens. Israël is wel eerder in slavernij geweest. Toen buiten hun schuld, in Egypte. Nu

is de ballingschap eigen schuld. Het volk van Abraham was het Verbond vergeten.

Zo komt het dan ook, dat Daniël niet op zijn rechten staan kan. Want die heeft hij niet. Hij kan zelfs geen platform eisen, waarop hij mag spreken. Hij kan niet zeggen: ik eis, dat er althans geluisterd wordt.

Daniël is zich bewust van de situatie en dat bepaalt zijn gedrag. U weet de afloop. De koning verhief Daniël, ja, hij maakte hem tot heerser over het gehele gewest van Babel, en tot opperhoofd over alle wijzen van Babel. Vice-voorzitter van de Raad van State. Niet mis. Maar dan moet het je wel opvallen, dat hij die uitzonderlijk hoge eer niet krijgt omdat hij het Joodse volk vertegenwoordigt. Maar vanwege zijn kwaliteiten.

Hij was bekwaam, tienmaal voortreffelijker dan al de geleerden in het ganse rijk des konings. Hij handelde correct en hij was loyaal en al die eigenschappen tesamen maakten, dat de koning hem gebruiken kon en dat de koning hem hoog waardeerde. Eigenaardig, dat in die kleine eeuw van de ballingschap zoveel Joden hoge functies hadden: Daniël, Sadrach, Mesach, Abednego, Mordechai en Esther, Nehemia. Daar hen beschermde de Here zijn volk. Maar zij zaten op die hoge stoelen niet omdat zij zulk een voortreffelijk volk vertegenwoordigden of daaruit stamden. Eerder het tegendeel. Ondanks dat zij hoorden tot dat volk. Nee, zij beklommen de zetels vanwege hun bekwaamheid, hun trouw en hun bewezen diensten aan de koning, de vreemde koning en het vreemde volk. Wij zijn gewend geraakt aan het denken in de kaders van de evenredige vertegenwoordiging. Wij hebben zoveel leden van de schoolvereniging, dus staan wij op zoveel zetels in het bestuur en zoveel personeelsleden. Wij brengen zoveel geld op, welnu, dan eisen wij een evenredige invloed. Wij hebben zoveel stemmen, of zoveel zetels, dus hebben wij recht op zoveel invloedrijke posten. Als we nu eens bedachten, dat we niet in een Christelijk land wonen. Dan zouden we alvast geen drukte maken over de bede in de troonrede. „Leer de natie

haar doop verstaan en zij is gered“, zei Wormser. Dat gaat nu niet meer op. De natie is niet gedoopt. In zo'n land kun je beter een ongelovige minister hebben, die bekwaam is, dan een Gereformeerd man, die voor zijn taak niet berekend is. Er is toch geen reden voor teleurstelling? De Here kent Zijn volk, hoe klein het is van krachten. Maar als Hij het Nederlandse volk zegenen wil, of lankmoedig zijn over dat volk, dan zal Hij zeker wel de mannen of vrouwen roepen om plaats te nemen op de „zetels“; die mannen die bekwaam zijn en in alle opzichten geschikt voor de zware ambten. Dat doet Hij dan niet omdat ze lid zijn van een Christelijke partij, of voortgekomen uit de kerk van Christus, maar omdat ze wijs zijn om het land te dienen, en om God te dienen als een goed instrument. Nu zult U misschien zeggen: die geschiedenis van Daniël gaat niet op voor onze tijd. We hebben immers een parlementaire democratie en dat betekent in de praktijk, dat de politieke partijen de dienst uitmaken, de lakens uitdelen en verknippen. Dat weet ik ook. Maar dan wil ik wel even herinneren aan boze woorden in „onze pers“ tegen Bruins Slot, toen de A.R.-partij in de Indië-kwestie door de bocht ging. Bruins Slot had gezegd: in de politiek moet je bukken voor de feiten en je kunt in die politiek niet het wonder incalculeren. Zijn wij nu net zover? Kunnen wij niet vrolijk leven in dit land, wetend, dat de Here regeert en dat Hij zeker aan ons volk de mannen en vrouwen geven zal, die Hij bekwaam acht? Als Hij goedertieren wil zijn jegens dat volk?

HET
EERSTVOLGENDE NUMMER
VAN
„OPBOUW“
VERSCIJNT
D.V. OP 5 AUGUSTUS A.S.

DONALD A. CODLING — AMSTERDAM

Vrouwen - Ouderlingen?? (2)

Vorige keer hebben wij in de schepping en zondeval twee beginselen gezien: gelijkwaardigheid van vrouw en man, en ondergeschiktheid van de vrouw.

Met de vloek en de eerste aankondiging van het evangelie, komen wij in het gebied van het genadeverbond. Vrouw en man staan gelijk vóór God, omdat alles genade is, niets van onze redding is van ons. Maar toch blijft er een verschil, niet in onze toegang tot God, maar in onze dienst. Dit verschil treedt in verschillende vormen op in de Schrift. Wij kunnen niet de tijd nemen om alles uitvoerig uit te leggen, maar laat mij drie goede voorbeelden citeren.

Het eerste komt uit de geschiedenis van Gods verbond met mensen. Hij heeft een verbond met Noach, Abraham, Pinehas (Num. 25:10-13) en David gesloten. Elk staat als een hoofd en vertegenwoordiger in het verbond: Noach voor de hele wereld; Abraham voor Israël, lichamelijk en geestelijk; Pinehas voor de priesters; en David voor zijn koninklijke familie. Allen zijn mannen, niet omdat vrouwen minder dan mannen zijn voor God (in Gods genadig verbond is er geen minder-zijn van man of vrouw), ook niet omdat vrouwen in de toenmalige cultuur niet konden heersen (sommige van de farao's in Egypte voor de Exodus waren vrouwen). Het is alleen omdat God het zo bevolen heeft, dat mannen hoofden zouden zijn, en niet de vrouwen.

Het tweede voorbeeld komt uit de sacramenten van het oude testament. Besnijdenis was alleen voor de mannen. Voor ons lijkt dat iets vreemds. Maar misschien is het niet zo vreemd als we zien dat na de Exodus er iets meer was. In de ceremoniële wet treedt een reinigingstijd op voor de geboorte van een kind (Lev. 12). Voor een meisje was die reinigingstijd tweemaal zo lang als voor een jongen. Maar de jongen moet op de achtste dag besneden worden. Zo is dit ook een geval van gelijkwaardig maar verschillend zijn. Tegenover de langere reinigingstijd voor het meisje staat de besnijdenis voor de jongen. Door verschillende middelen krijgen zij dezelfde reiniging. Het verschil toont ook het verschil tussen man en vrouw. Zoals Adam een grotere verantwoordelijkheid heeft gehad in de zondeval, en zoals de man als hoofd een meer afzonderlijke verantwoordelijkheid heeft, zo ligt er in de besnijdenis een teken van de meer actieve verantwoordelijkheid van de man, terwijl de vrouw meer passief is —

Kerkelijk Leven

alles wordt door haar moeder gedaan. Hier hebben wij dus ook de twee lijnen. Beiden zijn onrein, beiden moeten reiniging in Christus zoeken, ze zijn gelijkwaardig. Maar toch blijft er een verschil dat met de ondergeschiktheid van de vrouw overeenstemt.

Ons derde voorbeeld komt uit het ambt van priester. In de tijd van de aartsvaders was de man het hoofd van zijn huis, en ook familie-priester. Dat zeg ik niet omdat hij priester genoemd werd, maar omdat hij het werk van de priester deed. Na de Exodus waren de zonen van Aäron volkspriesters. In de nieuwtestamentische periode zijn er geen representatieve priesters meer. Zolang als er representatieve priesters waren, waren zij allen mannen. Dat is iets wat uniek was voor Israël. Priesteressen waren normaal in andere godsdiensten van die tijd, al was de situatie van de vrouw in de andere culturen slechter! Het is daarom niet redelijk om te zeggen dat dit komt omdat de cultuur van die tijd dit zo bepaalde. Er is nog een ander teken van Gods opzet dat vrouwen aan de mannen ondergeschikt zouden zijn. Dat wordt duidelijker wanneer in de nieuwtestamentische eeuw elke gelovige een priester of priesteres is. Het priesterschap is niet meer representatief, niet meer bemiddelend. Daarom verbiedt het bevel tot ondergeschiktheid niet langer het bestaan van priesteressen. En zo komt het beginsel van gelijkwaardigheid naar voren. Allen, vrouwen en mannen vormen een koninklijk priesterschap, voor God.

Door die drie voorbeelden zien wij dat de twee hekken voortblijven bestaan door het hele bijbelse tijdperk heen. Aan de ene kant is er de gelijkwaardigheid van man en vrouw, aan de andere kant, de ondergeschiktheid van de vrouw. Nu moeten wij nog zien hoe de komst van Christus dit verandert heeft.

Op vele plaatsen zien wij dat er steeds vrouwen dicht bij Jezus waren. Maria en Anna treden in de tijd van zijn geboorte op. Op verschillende plaatsen ontmoeten wij Maria en Martha, de zusters van Lazarus. Vrouwen als bijv. die uit Syro-Fenicië (Markus 7:24 vv.) tonen een groot geloof. Maria Magdalena was waarschijnlijk de eerste persoon met wie

Jezus sprak na zijn opstanding. Johanna en Suzanna o.a. hebben Jezus met hun goederen gediend. Hij heeft tegen vrouwen op dezelfde manier over hun behoud gesproken als tegen mannen. Betekent dit alles een verandering? Wordt hiermee het bevel tot ondergeschiktheid ongedaan gemaakt? Nee! Wij zien hier zeer zeker de lijn van gelijkwaardigheid. Maar het feit blijft dat Jezus geen vrouw als apostel gekozen heeft! Men kan wel proberen om dit weg te redeneren, bijv. door te wijzen op de moeilijkheden in het werk van de apostelen, of op de culturele situatie, maar er blijft toch dit verschil tussen man en vrouw. Wanneer wij van de schepping af aan zo'n verschil gezien hebben, moeten wij iedere poging om het weg te redeneren goed en kritisch overwegen. Wij kunnen konkluderen dat beide hekken bij Jezus voortduren.

Deze konklusie wordt door een studie in de brieven van Paulus alleen maar versterkt. Wij vinden daar ook de lijn van gelijkwaardigheid. Die komt tevoorschijn midden in een stuk over de ondergeschiktheid van de vrouw, in 1 Cor. 11:11-21! Terwijl Paulus benadrukt dat de vrouw ondergeschikt moet blijven, vermaant hij dat man en vrouw gelijkwaardig zijn in de Heer! Zo is het duidelijk dat z.i. ondergeschiktheid niets te maken heeft met minder-zijn. Natuurlijk is de klassieke tekst hiervoor Gal. 3:26-29. In Christus is er geen man of vrouw. Allen zijn één in Christus, gelijke erfgenamen van de belofte. Maar wij moeten wel zien dat deze tekst niet zegt dat er helemaal geen verschil tussen man en vrouw is. Wij kunnen haar met 1 Cor. 12 vergelijken. Daar benadrukt Paulus ook dat allen één zijn in Christus — maar hij benadrukt tevens een verschil! In Galaten is het Paulus' zorg om te bewijzen dat er maar één weg is tot redding, één rechtvaardiging. Op die wijze zijn wij allen één in Christus. Dat kunt u al in Gal. 3:26-29 zien — onze eenheid betekent dat wij tezamen erfgenamen zijn. Als iemand de hele brief leest zal hij zien dat je tot geen andere konklusie kunt komen. Hier vinden wij wel de ene scheppingsordinantie dat vrouw en man gelijkwaardig zijn voor God, maar niet als een tegenstelling tot die andere ordinantie, die van de ondergeschiktheid van de vrouw. Is dit laatste ook bij Paulus aanwezig? Dat zal aan iedereen bekend zijn:

Er zijn drie belangrijke gedeeltes die ik wil citeren. Het eerste is het moeilijkste stuk: 1 Cor. 11:2-17. Hier is sprake van de lengte van het haar en een bedekking op het hoofd wat moeilijk te begrijpen is in onze tijd. Maar een ding is in ieder geval duidelijk. Paulus spreekt met kracht over een bepaald gezag van de man over de vrouw. Om dit gezag te belijden, moet een vrouw die (vermoedelijk in de kerk) bidt of profeteert een teken van haar ondergeschiktheid tonen. Waarom? Omdat het leiden in profetie of gebed kan duiden op een handeling van autoriteit, en daarom moet

de vrouw tonen dat ze niet het gezag van de man wegneemt. Dat betekent dat een man wel het gezag moet hebben. Hier wordt ongetwijfeld ondergeschiktheid geleerd, die ook naar voren komt in 1 Cor. 14:34-35 en 1 Tim. 2:12. In het eerste gedeelte gebiedt Paulus dat „vrouwen in de gemeente zwijgen”, terwijl in het tweede Paulus schrijft, „ik laat de vrouw niet toe dat zij lere, noch over de man heerse”. Iedereen weet dat Paulus hier in duidelijke woorden de ondergeschiktheid van de christelijke vrouw zo beschrijft dat deze het ouderling-zijn voor vrouwen verbiedt. Maar er zijn mensen die argumenteren dat wij niet meer door deze woorden gebonden zijn, omdat onze situatie veranderd is. In sommige culturen zou het een botsing veroorzaken als in de gemeente vrouwen het ambt van ouderling zouden bekleden. Nu niet meer. Maar spreekt Paulus zo om een botsing met zijn cultuur te vermijden? Hij had die vrees niet toen hij over afgoderij en hoerij sprak!! (Zie 1 Cor. 6:9-10). Hij geeft zelf andere redenen om zo over de plaats van de vrouw in de kerk te spreken. In 1 Cor. 14:34-35 geeft hij de wet van God als zijn reden; en in 1 Tim. 2:12 komt zijn reden uit de schepping en de zondeval, niet uit de cultuur. Paulus verbiedt de vrouw een man te onderwijzen of over hem te heersen, niet omdat er anders een te grote botsing met de cultuur zou plaatsvinden, maar omdat het een wet van God is sinds de schepping, een wet die niet veranderd is in Christus.

Zo vinden wij ook bij Paulus de twee hekken — gelijkwaardigheid en ondergeschiktheid — en Paulus neemt ons mee terug naar onze eerste gedachten over de schepping Gods, en de zondeval. Door de hele bijbelse geschiedenis lopen die twee regels. Nu loopt onze christelijke weg door de laatste dagen. Maar Paulus wandelt al in de laatste dagen. In de laatste dagen moeten wij ook God gehoorzamen in die twee scheppingsvoorschriften. Voor de zondeval was dat een gemakkelijke taak, maar nu door onze zondigheid is het gemakkelijker om het ene of het andere bevel te overdrijven. Omdat ouderlingen de gemeente moeten leiden en leren, en vrouwen mannen niet mogen leren of over hen heersen, is het een overdrijving van de gelijkwaardigheid om vrouwen als ouderlingen te hebben. Omdat ons onderwerp gaat over vrouwen als ouderling wil ik geen verdere konklusies uit deze ideeën trekken, maar ik moet een waarschuwing toevoegen. Wij moeten er ook voor zorgen dat wij niet de ondergeschiktheid van de vrouw overdrijven. Als we dat doen geven wij aanleiding tot een beweging in de andere richting. De kerk moet niet een slinger zijn die heen en weer gaat. Wij moeten proberen het goddelijke centrum te vinden, en daar te blijven.

Volgende keer wil ik proberen om antwoord te geven op tegenwerpingen tegen deze leer.

Dialoog christenen en marxisten

enkele oriëntatiepunten voor een open gesprek (5)

Godsdienst als krachtbron

De godsdienst als een krachtbron voor de hernieuwing van het individuele leven en van de samenleving is — hoe vreemd deze gedachte ook voor Marx was — wezenlijk voor de christelijke religie. God en mens staan niet als concurrenten tegenover elkaar er bestaat een relatie van bondgenootschap, die trouw impliceert. God maakt zich in het begin van de bijbel bekend als een God die bevrijdt van individuele zonden en van het „diensthuis” van maatschappelijke slavernij. Hij is de levende God die met zijn volk meegaat in de geschiedenis van het volk. Hij wordt Immanuël genoemd: God-met-ons.

De God van het evangelie laat zich niet kennen als een knusse of oubollige God. Zijn trouw vraagt om beantwoordende trouw. Hij wijst de weg die de mens in zijn verantwoordelijkheid moet gaan. Als de mens deze antwoordstructuur in zijn leven en in de samenleving geen gestalte geeft en tot schade van anderen de samenleving inricht, dan is hij daarvoor aansprakelijk en wordt hij verantwoordelijk gesteld. Niet alleen individuele mensen, ook hele volken kunnen het spoor bijster raken. Zoals een heel volk achter zijn God aan de bevrijding tegemoet gaat, zo kan het in zijn geheel ook dansen rondom een gouden kalf. Zoals een volk in geloof een beloofd land mag veroveren, kan het afgoden gaan dienen. Dan blijkt, dat God geen knusse god is, maar straft, o.a. met ballingschap en verlies van goederen.

Niet het volgen van geboden en verboden is primair, maar het geloof in de God die gezegd heeft: Ik ben de Here uw God, die bevrijdt.

Daarom beginnen de profeten en Jezus nooit met op zichzelf staande vermaningen, geboden en verboden, maar met: hoor het woord van uw God, bekeert u, kies de weg ten leven en... doe er naar! Nogmaals: daarom is het geloof geen moralisme, maar een krachtbron die het leven en de samenleving vernieuwt.

Naar aanleiding van enkele punten zal ik dit standpunt kort typeren. De ruimte ontbreekt om in dit bestek deze punten uitgebreider te bespreken.

Natuur

Spreeken christenen over de natuur dan bedoelen zij de werkelijkheid die uit, door en tot God is. Niet alleen met de mens heeft God zijn verbond gesloten; de natuur is in het verbond besloten. Als Hij het verbond met Noach sluit, dan behoren ook de planten en de dieren er bij. De mens krijgt in het evangelie regelmatig aanwijzingen zorgvuldig met de natuur om te gaan. Hij mag niet eigenmachtig de natuur beheersen. Uitputting van en rooibouw op de natuur zijn veel voorgekomen. Door de technologie is de mens tegenwoordig op monsterachtige wijze bezig dit „goddelloze spel” met de natuur voort te zetten. Geen natuurromantiek is ons standpunt, maar het besef de natuur te beheeren met rentmeesterschap; d.w.z. het verantwoording afleggen van het werken met de natuur aan de Heer van het leven. De natuur is in haar eindeloze variaties een bron van onderzoek en een uitdaging voor het evenwicht tot ontplooiing brengen van haar mogelijkheden ten bate van de mensen. De natuur is ons gegeven; ze draagt ons mens-zijn en daagt ons uit. Ze vraagt om een verantwoorde arbeid, gericht op het verstaan van de verscheidenheid in de natuur en het ritme van de natuur.

Arbeid

Niet alleen werk met de handen, ook denkwerk, geestelijke, sociale en esthetische arbeid zijn een erenzaak voor de mens. Niet dat de mens slechts door de arbeid tot mens wordt. Hij kan echter in de arbeid zijn mens-zijn tot ontplooiing brengen. Was bij Marx de arbeid de typering van de mens en het middel tot beheersing van de natuur, in het evangelie is arbeid de mogelijkheid tot ontplooiing van de mens in het verantwoordelijk beheeren van de natuur en het dienen van de medemensen in de samenleving.

De mens

Over „de mens” in abstracto kan moeilijk gesproken worden; hoogstens gemakshalve in een samenvattende betekenis. Steeds gaat

het in een christelijke visie om concrete mensen, hun plaats in de samenleving, hun relaties tot medemensen, tot de natuur en tot God. Dit impliceert dat de mens op-zich-zelf (als abstractie) niet bestaat. In al de genoemde relaties moet tot uitdrukking komen, dat de mensen naar het beeld van God geschapen zijn. Tevens geeft dit de dynamiek van zijn leven aan. Zelf is de mens niet souverain, hij staat onder de Souverein die zijn leven in gang zet. In zijn arbeid, zijn beroep is de mens geroepen vernieuwend bezig te zijn. Kuyper besteedde veel aandacht aan deze notie: de mens naar het beeld van God geschapen. Van deze bestemming mag de mens niet afgesneden worden. Het arbeidsproces, alle samenlevingsstructuren behoren zo ingericht te zijn dat de mensen optimaal tot ontplooiing kunnen komen. Met religieuze en ethische ernst staan deze noties in een christelijke visie op mens en samenleving centraal.

De staat

Reeds werd er op gewezen, dat het verlangen naar het materiële en naar geld de wortel van alle kwaad is en een ongezone ontwikkeling in de samenleving stimuleert die men eeuwen kan laten voortkanker. Het evangelie leert een rechtvaardige verdeling van materiële goederen: van grond en geldbezit. Niet dat iedereen evenveel zou moeten hebben. Privé-eigendom is toegestaan; weg-nemen van en begeerte naar anderen bezittingen wordt zonder meer afgekeurd. Maar de juridische en financiële bescherming van de mensen moet gewaarborgd zijn.

Het evangelie oordeelt scherp over maatschappelijke wantoestanden, waarin de armen uitgebuit worden en het grootgrondbezit toeneemt. Wordt in bepaalde gevallen over armen gesproken in de zin van armen-vangeest, ootmoedigen, ongelukkigen en zieken, vele teksten spreken over de financieel armen en ont-rechten.

Wee hen, zegt Jesaja (5, 8) die huis aan huis voegen en akker aan akker (id. Micha 2, 2). De voorrechte klasse die de armen niet ontziet wordt gehelld: 2 Samuel, 1 e.v. Jesaja 3, 12 e.v.; 10, 2; Jeremia 39, 10; Nehemia 5, het hele boek van Amos en in vele andere gedeelten van het evangelie. God neemt het voor de armen op. (Exodus 22 en 23; Deuteronomium 15, Spreuken 19, 17; 22, 22; 28, 8 en op vele plaatsen in het nieuwe testament).

Ezechiël en Hosea hekelen ook de koningen, hoge regeringsfunctionarissen en rechters, die de armen, verdrukten en ontrechten geen bescherming bieden en recht verschaffen.

Financieel onrechtvaardige ver-

Moeder

*Zij was een getuige voor mij van Christus,
zij heeft mij bidden geleerd,
ik lag geknielt voor mijn bed,
ik bad niet onder dekens.*

*Wanneer zij in de schemer haar ogen sloot om even te rusten,
was er afwezigheid, waaronder ik leed.*

*Daarom wilden mijn vingers haar kleine wimpers optillen,
er was dan spoedig een glimlach, een ophouden van dood.*

Er staan strepen in haar bijbel en bij de liederen, die zij zo liefhad, en kleine notities in schriften.

*Haar lust om te lezen vergaat,
er is een staar op één van haar ogen,
haar gebeden ze worden steeds kleiner,
maar in God verandert er niets.*

G. Boogaard,
Uit: Met dank aan de Joden
Uitg. G. F. Callenbach, Nijkerk

houdingen in de samenleving heeft God niet gewild. Het is geen gunst, maar een recht van elk mens op goede materiële waarborgen dat hij mag opeisen! Dit recht komt niet uit hemzelf voort, maar wordt geboden door de God van het evangelie die aan zijn kant staat en die de rijken, machtigen en regerders onvoorwaardelijk oordeelt als ze de gerechtigheid in de samenleving niet dienen. De overheid heeft de roeping de gerechtigheid in de samenleving ten uitvoer te brengen. Het gaat in de eerste plaats niet om de grenzen van de overheidstaak; evenmin om een theoretische discussie over de voor- en nadelen van teveel en te weinig overheidsop-treden. Het gaat om zijn roeping: zijn beschermende, straffende en verdelende gerechtigheid en zijn liefdevolle aandacht voor gediscrimineerden, verdrukten, ongeboren en kwetsbaar, oud en broos leven.

D. W. L. MILO — DALMALLY

POLITIEK IN DE KERK

In de 18 jaren dat ik een eigen kerkbladje uitgaat zei iemand eens: u hebt nie eens aangewezen op welke partij we moeten stemmen! Hij vond dat nog al stom — om het zacht te zeggen. Ik vroeg: moet ik dan vertellen op wie u moet stemmen? Weet u dat zelf niet? — Hij antwoordde: een kerkblad, hoe klein ook, moet voorlichting, leiding geven. En ons volk wil horen, op welke partij het moet stemmen.

Nu wist genoemde broeder en wist genoemd volk deksels goed, dat het G.P.V. „moest” stemmen. En ook ik wist dat zeer wel. Maar ik voelde er niet voor in mijn kerkbladje, dat tenslotte van mij was, mijn broeders (en zusters) zodanig te vernederen, dat ik ze opdrachten ging geven, die bepaald niet van Hoger hand werden gegeven. Waarom ik het verwijt maar naast me neerlegde.

Kijk, daaraan moest ik terug denken, toen ik onlangs, na de verhuizing naar hier, een artikel te zien kreeg uit de Hervormde Kerkbode van vier Twentse gemeenten. Daar hebt u onlangs aan kunnen ruiken, aan die kerkbode. En de geur is goed. Daarom wil ik u het volgende gezonde proza niet onthouden. De verkiezingen zijn weer achter de rug. Niemand behoeft er meer uit te lezen dan er in staat.

„Het mag eigenlijk niet — maar hij doet het haast nooit”, zei iemand vergoelijkend na afloop van een dienst. Dat sloeg op een opmerking, die ds W. Schopenhauer te Weerselo had gemaakt over de doorzichtige en vaak onfrisse manier, waarop leden van de Tweede Kamer die kamer misbruiken voor verkiezingspropaganda. En gezegde predikant greep deze zin aan, om zijn ge-

meente nader en breder te onderwijzen over de politiek in de kerk. Leest u maar eens mee.

—o—

Wie zegt dat daar „eigenlijk” niet over gesproken mag worden in de kerk? Wat zou dat voor een bloedarme en tijdloze toestand in de kerk worden als we onze mond niet mochten opendoen over de dingen van de dag!

Niemand behoeft het met die opmerking eens te zijn. Het is wat de voorganger er van vindt, maar die voorganger van Weerselo is niet het laatste oordeel. Hij verkondigt het Woord Gods naar zijn beste weten. Hij legt de Schrift uit naar zijn beste weten. Maar kan die man nu eenmaal niet. Maar dáartoe is hij dan ook geroepen. Hij hoopt van harte dat deze en gene het niet met hem eens zal zijn, want zo blijft er leven in de kerk. Hij is dan ook graag bereid — alweer naar zijn beste weten — met andersdenkenden over politieke of culturele zaken van gedachten te wisselen op een avondje in het Stichtsbuis. Hij is ook graag bereid zijn inzicht te laten corrigeren door ieder die hem waarlijk „terecht” kan helpen. Niets liever dan dat.

Maar 's zondags in de kerk is hij voorganger. Dat ambt heeft niet alleen een priesterlijk-troostende zijde, het heeft ook profetische, mens- en maatschappij-kritische kanten. Het heeft zelfs koninklijke allure. Maar dan wel van een koning bij de gratie Gods. Ook priester en profeet is men trouwens bij de gratie Gods en zolang het Hem bebaagt. Valse profeten en priesters en koningen laat Hij vroeg of laat door de mand vallen. Bij gelegenheid maakt Hij dan gebruik van priesterlijke, profetische en koninklijke gemeentelieden.

Politiek in de kerk, dat mag dus. Wat niet mag is propaganda maken voor een partij, al wil ik u bij gelegenheid best zeggen op wie ik mijn stem zal uitbrengen. Naar mijn beste weten en dus onder het nodige voorbehoud.

—o—

D. HOLWERDA — ZUIDHORN

Discussie inzake vrouwelijke ambtsdragers (1)

Het zal in het voorjaar van 1976 zijn geweest, dat de kerkeraad van de Tehuisgemeente in Groningen het principe-besluit nam (na overleg met de gemeente) de ambten van ouderling en diaken voortaan ook open te stellen voor zusters der gemeente. Alvorens tot uitvoering van dit besluit over te gaan heeft de kerkeraad aan de regio-Noord de vraag voorgelegd, of bij de zusterkerken binnen deze regio de samenleving met de Tehuisgemeente op moeilijkheden zou stuiten, als dit besluit werd uitgevoerd. De regio heeft toen na enige discussie een commissie benoemd met als opdracht „ter voorbereiding van het antwoord aan de kerk van Groningen de voort te zetten regio-vergadering, te houden op 29 nov. 1976 D.V., te dienen met Schriftuurlijke argumenten t.a.v. de vrouw in het ambt, zowel t.a.v. het ambt van ouderling als diaken”. (Ik citeer hier de notulen van de regio-vergadering van 21 juni 1976.)

Na een oriënterende bespreking hebben de leden van deze commissie (on-

der wie ondergetekende) zich in deze materie verdiept. Ieder van hen heeft zijn bevindingen neergelegd in een discussie-nota. Over deze nota's — het waren er drie — is in de volgende commissie-vergadering gediscussieerd. De conclusie waartoe deze vergadering kwam is met de discussie-nota's aan de regio-kerken toegezonden, die tenslotte op de regio-vergadering van 21 febr. 1977 tot een besluit kwamen over deze zaak.

De kerkeraad van de Tehuisgemeente heeft het regio-besluit via zijn mededelingenblad aan de gemeente bekend gemaakt, en kort daarop ook zijn eigen definitief besluit inzake vrouwelijke ambtsdragers. Bij het mededelingenblad, waarin dit laatste besluit aan de gemeente werd bekend gemaakt, werd als bijlage gevoegd de bovengenoemde discussie-nota van ondergetekende.

Al spoedig bleek, dat velen in den lande belangstelling hadden voor dit laatste stuk. Van de zijde van de redactie van Opbouw bereikte mij dan ook de vraag het in dit blad te pu-

bliceren, hetgeen ik bij dezen doe. Materiëel heb ik aan het stuk niets gewijzigd, formeel betrekkelijk weinig. Ik heb alleen enkele moeilijke termen verklaard of vervangen; op een enkel punt, waar de formulering tot misverstand aanleiding bleek te geven, een verduidelijking aangebracht; en — waar de regio-discussie hiertoe aanleiding gaf — op enkele plaatsen iets toegevoegd.

★ ★ ★

Wie met een ambt wordt bekleed, krijgt een bepaalde taak (of bepaalde taken) toegewezen. (Het omgekeerde geldt niet: niet altijd gaat toewijzing van een taak gepaard met het stellen in een ambt. Daartoe moet die taak o.a. van blijvende aard zijn; ook een zeker gewicht hebben, zodat men bij den betrokkene verantwoordelijkheidsbesef verlangt. Om dat gewicht en die verantwoordelijkheid tot uitdrukking te brengen geeft men aan de in-dienst-treding een officieel en plechtig karakter: men vraagt daarbij uitdrukkelijk een trouwbelofte, zo niet een eed.)

Wijst de gemeente iemand aan voor een taak, dan zal zij letten op bekwaamheid; zij zal vragen: wie heeft daartoe van God de genadegave (met een vreemd woord: 'charisma') ontvangen?

Wie dus de vraag overweegt 'Komen vrouwen in aanmerking voor een ambt in de gemeente?' zal allereerst zich moeten afvragen: hoe deelt de Heere Zijn genadegaven uit? Passeert Hij daarbij soms de vrouwen?

Nu, dan wordt uit de Schrift wel duidelijk, dat met Pinksteren in dit opzicht het verschil tussen man en vrouw principiëel is opgeheven; men vergelijk Hand. 2:17 „uw zonen en dochters zullen profeteren” en Gal. 3:28: in het zoonschap van God door het geloof in Jezus Christus „is geen verschil tussen Jood en Griek, slaaf of vrije, man of vrouw”.

Het in de laatst aangehaalde tekst genoemde drietal 'paren' is opmerkelijk anti-farizees. In de kring der Farizeeën placht men nl. God te danken, dat men niet als heiden, niet als slaaf (vgl. Joh. 8:33!) en niet als vrouw ter wereld was gekomen.

Tekenend voor het optrekken van de vrouw tot hetzelfde genade-niveau als de man is de omstandigheid, dat Paulus in 1 Cor. 7:14 niet alleen de ongelovige vrouw geheiligd acht in haar gelovigen man, maar ook omgekeerd den ongelovigen man geheiligd in zijn gelovige vrouw. (Dat laatste geval noemt hij zelfs het eerst.) En hier gaat het n.b. over man en vrouw in het huwelijk, waarin krachtens de schepping toch altijd een gezag van den man over de vrouw blijft (waarover straks nader).

De praktische realisering van de gelijkstelling op de drie door Paulus genoemde punten heeft echter tijd gekost. In de eerste christengemeenten zijn er spanningen geweest tussen voortgezet wettisch-joods levensgedrag (onderhouden van besnijdenis, feestdagen e.d.) en het christelijk-vrije levenspatroon van den bekeerden heiden. Ook de slavernij behoort niet aan-

Op 25 mei mogen wij de leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal kiezen. Wij mogen kiezen wie wij willen. Van Marcus Bakker tot ds Abma. Of andere socialistische, christelijke of liberale lijstvoerders en hun gevolg. Dat wij vrij mogen kiezen is een heerlijk en groot goed, waar we niet dankbaar genoeg voor kunnen zijn. Maar tegelijk is het zo dat een groot goed, wil het een groot goed blijven, geen zaak is waar men al te vanzelfsprekend mee kan omspringen. Want in de geschiedenis spreekt niets vanzelf. Wil er werkelijk iets geschieden, dan zullen wij het van de verrassingen moeten hebben. Goede politici erkennen dat ook. Die hebben idealen. En die weten dat idealen langs democratische weg heel erg moeilijk te verwezenlijken zijn. Dat je altijd compromissen moet sluiten. Altijd water in de wijn moet doen.

Er zijn ook andere politici. Die zeggen: vergeet je idealen maar. Hoofdzakelijk is dat wij aan onze trekken komen. Wij boeren of wij arbeiders of wij ondernemers of wij „christenen”. Die dat zeggen noem ik slechte politici. Die vergeten het „landsbelang”, het al-gemeen belang wel eens. Die lonken liever naar hun aanhang, met veelbelovende eenzijdige beloften, dan dat ze de moed hebben om te zeggen: de tijden zijn slecht, het wordt bloed, zweet en tranen — zoals Winston Churchill dat eens in opperste christelijke nuchterheid gezegd heeft.

Wie weten wil wie op 25 mei mijn stem krijgt, kan het mij dus vragen. Maar ik zet het niet in de krant, want dan lijkt het of ik propaganda wil maken. En daar kan ik beter niet aan beginnen. Niet omdat ik bang ben voor kritiek. Maar omdat ik maar beperkte inzichten heb en alleen maar voor mijzelf mag uitmaken, wie ik wil kiezen.

Maar wel ligt het op mijn weg in dit krantje te waarschuwen voor vanzelfsprekendheden. Vanzelfsprekend CDA? Nee, dat spreekt niet vanzelf. Want christenen moeten het zout der aarde zijn, het zout in de pap. Een dikke klont zout maakt de pap oneetbaar. Denk maar aan de Adenauer-periode bij onze Oosterburen. — Vanzelfsprekend PvdA dan? Nee, ook dat spreekt niet vanzelf. Het kon wel eens wezen dat een socialistische partij meer betekent in de oppositie dan in de regering.

Vanzelfsprekend VVD? Ook dat niet. Want het profijtbeginnsel is niet

het enig denkbare beginsel. In de bijbel vind ik nog wel enkele andere „beginselen”. — Een van de kleinere partijen dus? Ook dat spreekt helemaal niet vanzelf. De SGP bijvoorbeeld? Ook niet, want staatkundig gereformeerde politiek is niet hetzelfde als de politiek van het koninkrijk der hemelen. — CPN? Vanzelfsprekend niet, roepen wij allen in koor. Maar zelfs dat spreekt niet vanzelf. Want Marcus Bakker brengt de Kamer nog wel eens aan het lachen en dat kan hoogst bevrijdend zijn. Toch — dat mag u best weten — zal ik hem niet stemmen. Maar het spreekt niet vanzelf, dat ik dat niet doe.

Ja maar man, domineetje van Weerselo, wat wil je nu eigenlijk? Ik zal het u zeggen. Ik zou willen dat u heel goed en verrassend diep nadacht, voordat ge nu stem uitbrengt. En ik zou willen zeggen dat ge niet alleen op partijen let, maar vooral op een beetje aardige, betrouwbare, moedige en zo mogelijk geestige mensen. Kortom op mensen met een beetje geloof. U weet dat er ook buiten de kerk geloof gevonden wordt. Daar soms nog het meeste. Mensen met een beetje geloof dus. In God en zijn mogelijkheden. En in de mensen met hun mogelijkheden. Mensen met een beetje moed en geloof. Daar zullen we het van moeten hebben. Daar valt wat van te verwachten.

Van heel de rest heb ik niet zoveel verwachtingen. Mij te stoer. Te glad. Te veel belovend. Te veel kwaad sprekend van anderen”.

—o—

Ik zei het al: de verkiezingen zijn achter de rug en u moet hier maar niet meer in lezen dan er staat. Maar misschien vindt ook u het wel verrassend, zulk taal te lezen. Ik vond dat wel. Het opent wijde uitzichten: op Gods mogelijkheden, de door hem aangereikte mogelijkheden aan mensen, functies, plaatsen en woorden. Wie op mensen vertrouwt kan teleurgesteld worden, zegt psalm 146. En wie op partijen vertrouwt zal zeker teleurgesteld worden, leert de ervaring met de democratie. Maar wie werkt met de door God geschonken mogelijkheden kan vrij kiezen. Die kan staan in de vrijheid, waarmee Christus hem heeft vrij gemaakt. Dat betekent: niet aan menselijke leiband lopen. Dat betekent: heel goed en verrassend diep nadenken.

stonds tot het verleden. (Niettemin geeft het kostelijke briefje aan Philemon een niet mis te verstane hint.) Evenzeer bestonden er t.a.v. de positie van de vrouw zeden met een vaak lange traditie, zowel onder Joden als heidenen, die men niet ruw opzij kon zetten. (Met beider verleden houdt Paulus rekening, vgl. enerzijds zijn argument „het evangelie is toch niet bij u begonnen?” (1 Cor. 14:36; vgl. Joh. 4:22; Rom. 15:27), anderzijds zijn beroep op „de natuur zelve” (1 Cor. 11:14).

De charismata in de eerste nieuwtestamentische gemeenten waren vele en velerlei: de verzen 4-11 en 28-31 van 1 Cor. 12 geven daarvan een indruk. Deze verschillen in gaven leidden tot het toewijzen van uiteenlopende taken naar gelang van de in de gelovigen opgemerkte door den Geest gewerkte bekwaamheden. T.a.v. de dienst der vrouw valt uit het N.T. onder meer het volgende te lezen.¹⁾ Paulus noemt verschillende medewerksters in de verkondiging. Allereerst Prisca (Rom. 16:3). Het is opvallend, dat op vier van de zes plaatsen waar deze vrouw samen met haar man wordt genoemd, zij vooropgaat: Hand. 18:18, 26; Rom. 16:3; 2 Tim. 4:19. (De omgekeerde volgorde in Hand. 18:2 en 1 Cor. 16:19.) Zij ook geeft met haar man 'catechisatie' aan Apollos (Hand. 18:

26). Verder zijn te noemen Euodia en Syntyche, die „met Paulus in (de verkondiging van) het evangelie hebben gestreden” (Fil. 4:3).

Als we hier in plaats van 'evangelie' vertalen 'verkondiging van het evangelie', dan is dat geen willekeur; het berust op het nieuwtestamentisch spraakgebruik. Men vergelijkte met name 1 Thess. 3:2; en verder nog b.v. Rom. 1:9; 2 Cor. 8:18; 10:14; Fil. 2:22; 4:15. (Dit spraakgebruik is wel verklaarbaar: in het griekse woord 'evangelie' zit een stam die 'boodschappen' betekent. Zo kan het woord behalve de inhoud ('dat wat men boodschapt') ook de handeling ('het brengen van de boodschap') aanduiden.

Naar aanleiding van de discussie moet ik hier nog een opmerking kwijt. Het heeft mij bevreemd, dat men zich aan de klem van dit spraakgebruik heeft willen onttrekken door te stellen, dat 'evangelie' toch niet *behoeft* te betekenen 'prediking van het evangelie'; dat de aangehaalde tekst dus niets bewijst t.a.v. het bezig zijn van vrouwen in de verkondiging. Haar dienst kon, zo beweerde men, zich heel wel hebben beperkt tot — laat me nu maar zeggen — het smeren van boterhammen en het aannaaien van knopen ten behoeve van de (manlijke) evangeliepredikers. Maar dan doet men toch m.i. de tekst geweld aan. Er staat van Euodia en Syntyche, dat zij met Paulus hebben meegestreden (!) in het evangelie „samen met (of, zoals de NBG-vertaling heeft: 'naast'; dat is toch iets anders dan 'onder?') Clemens en mijn overige medewerkers”. Nu kennen we Clemens verder niet, maar we weten wel, wie Paulus zoal als 'medewerkers' (in het evangelie) aanduidt. Dat zijn: Timotheüs (1 Thess. 3:2; Rom. 16:21), Titus (2 Cor. 8:23), Aristarchus, Marcus en Jezus (Col. 4:10, 11), Prisca (!) en Aquila (Rom.

16:3), Demas en Lucas (Filem.:24), Epaphroditus (Fil. 2:25), Filemon (Filem.:1) en Urbanus (Rom. 16:9). Van verreweg de meesten van hen staat vast (vgl. voor Epaphroditus b.v. Col. 1:7), dat zij *direct* bij de eigenlijke evangelie-arbeid betrokken helpers waren. Om het in heden-daagse zendingbegrippen te vatten: het zijn goeroe's, geen chauffeurs. Anders zou Paulus van de christenen toch ook geen „onderwerping aan ieder (!) die met hem medewerkte” (1 Cor. 16:16) hebben verlangd? Die vraagt een predikant wel voor zijn ouderlingen, maar niet voor zijn tuinman (hoezeer deze laatste zich indirect ook verdienstelijk kan maken voor het evangelie). Welnu: wat geeft ons het recht, als we in dit gezelschap nu ook vrouwen zien opgenomen, plotseling aan hulp van een heel andere soort te denken?

Als Paulus in de brief aan de Romeinen van een aantal vrouwen getuigt, dat zij zich „veel moeite hebben gegeven in den Heer” (16:12; vgl. ook v. 6), gebruikt hij een woord, dat hij specifiek pleegt te betrekken op het hele zendings- en gemeentewerk. Van de vele plaatsen, waar het zo voorkomt, noemen we 1 Cor. 15:10; Gal. 4:11; 1 Thess. 5:12.

In hoeverre deze en andere door vrouwen verrichte gemeente-arbeid in de apostolische tijd reeds in 'ambtelijke' kaders is gevat geweest, valt niet heel precies vast te stellen. T.a.v. de vrouwelijke diakenen ligt de zaak het duidelijkst, daar deze als groep genoemd worden naast opziensers en (manlijke) diakenen in 1 Tim. 3:11 (waarbij de vereisten voor vrouwelijke diakenen sterk parallel lopen met die voor manlijke), alsook door de formulering die

Paulus in Rom. 16:1 t.a.v. Phebe gebruikt: „onze zuster, die ook diaken van de gemeente te Cenchreae is”. Die formulering wijst er nl. op, dat het hier niet om een eenmalige willekeurige dienstverlening, maar om een in de christelijke gemeenten bekende functie gaat. (Dezelfde wijze van uitdrukken vindt men b.v. in Joh. 10:12 „hij die huurling, en geen herder is”; 11:49 „Kajafas, die dat jaar hogepriester was”).

T.a.v. de weduwen-in-gemeentedienst, van wie Paulus in 1 Tim. 5 spreekt, wijzen de woorden van v. 12 „dat ze haar aanvankelijke belofte hebben gebroken” er op, dat deze vrouwen haar dienst met een uitdrukkelijk ja-woord hebben aanvaard, wellicht plechtig daarin zijn bevestigd. (De uitdrukking die hier staat voor 'zijn woord breken' is o.a. uit Polybius bekend, b.v. VIII 36, 5; XXII 16, 1; 17, 5; XXIII 8, 7. Het hier-gebezigde 'pistis' (trouw, belofte, garantie) komt meermalen voor in één adem met 'eed'.)

Uit het feit, dat in het N.T. nergens uitdrukkelijk van vrouwelijke oudsten wordt gesproken, mag men op zichzelf natuurlijk niet concluderen, dat deze toen dus ook niet voorkwamen. Een duidelijk geval van kinderdoop b.v. is ons uit het N.T. evenmin bekend. Wel zou men kunnen aanvoeren, dat Paulus in 1 Tim. 3 na het noemen van de vereisten voor oudsten niet afzonderlijk van vrouwen spreekt, zoals hij even later wel doet na de vereisten voor diakenen te hebben opgesomd.

1) In het nu volgende gedeelte is dankbaar gebruik gemaakt van gegevens, verzameld door Dr Gerh. Hulst, *De dienst der vrouw in de kerk*, Wageningen 1951.

C. VEENHOF — KAMPEN

Een paar ware verhalen

(een „slotwoord”)

Het comité dat deze ontmoetingsdag zo voortreffelijk organiseerde verzocht mij een „slotwoord” te spreken. Ik ben blij dat het dit woord en niet een „opwekkende verzoek zó formuleerde: een slotrede”. Nôch als spreker nôch als hoorder van zulke „opwekkende” proeven van wetsprekendheid heb ik ooit veel plezier beleefd. Het is nog al wat, na een lange dag durende, tot de rand toe gevulde, vergadering iets „opwekkends” te moeten produceren en aan te horen. Ik geloof dat pogingen om iets dergelijks te ondernemen dan ook zelden het daarmee beoogde effect hebben opgeleverd. Daarom was ik blij dat men toen men er bij mij op aandrang op deze „dag” ook iets te zeggen, en wel als laatste spreker, men niet meer dan een „slotwoord” vroeg. Want als je aan een verzoek van die aard gevolg geeft, ben je zo vrij als een vogel in de lucht om te zeggen wat je wilt.

Toen ik er over nadacht wat ik dan zo zou zeggen, kwam bij mij de gedachte op dat ik dat het beste kon doen door een paar verhalen te vertellen, *ware verhalen*, die verband houden met wat ons op deze ontmoetingsdag bezig houdt.

★ ★ ★

Ik wil u allereerst uitnodigen met mij in gedachten mee te gaan naar de Biesbos zo omstreeks het jaar 1837. De Biesbos was toen nog Neerlands mooiste en boeiendste watergebied. Het was een waterland, doorkruist met brede stromen en talloze kreken die zich rondom vruchtbare polders en ruige grietdgronden kronkelden en waarin eb en vloed zich nog ten volle lieten gelden. Aan de rand van en nabij de Biesbos lagen en liggen een aantal dorpen zoals Almkerk, Emmichoven, Werkendam, Nieuwendijk, Dussen, Veen en nog andere. In Almkerk was het in 1835 tot een „afscheiding” van het Ned. Herv. Kerkgenootschap gekomen. Dat geschiedde als gevolg van een schandelijke afzetting van de innig vrome predikant van die plaats, ds Gezelle Meerburg. De Rooms in de kop van Noord-Brabant gaven hem de ere naam van „Pater Bernardus van de Scholtianen”. En ze verdrongen zich, als hij in 's Hertogenbosch

kwam preken, in het pakhuis of de schuur waarin hij optrad om hem te horen. Op onvoorstelbaar ergerlijke wijze werden Gezelle Meerburg en de afgescheiden gemeente vervolgd. Het regende boetes vanwege verboden samenkomsten. Eens kwamen er 22 dagvaardingen op één dag bij Gezelle Meerburg in de bus. Duizenden guldens moesten betaald worden. Erger nog waren de „inlegeringen” van rauwe, vloekende soldaten die zich soms schandelijk misdroegen. Maar het allerergste was het optreden van het grauwl! Het kwam tot volksoplopen die leidden tot het stuk gooien van ruiten, barricaderen van deuren en vernielen van huizen. Soms werden afgescheidenen bewusteloos geslagen of tot bloedens toe mishandeld en met geschreeuw en ketelmuziek gevolgd als zij uit een kerkdienst kwamen. Het gebeurde zelfs dat jonge meisjes ernstig werden gemolesteerd. Eén ervan werd de muts van het hoofd gerukt, bij de haren getrokken, op de grond gesmeten en eindelijk ten aanschouwen van de menigte een zo schandelijke bejegening aangedaan dat — ik citeer letterlijk — „kiesheid verbiedt die te beschrijven.” En dit alles vond plaats terwijl de politie stilzwijgend toekeek en sommige „liberale” notabelen grijs slachten.

★ ★ ★

Als men in die jaren in de nacht van een zaterdag op een zondag ergens in de Biesbos zouden zijn geweest en het was helder maanlicht zouden we op een bepaalde plaats een groot aantal roeiboten hebben kunnen zien die van allerlei kant bijna geruisloos naderbij kwamen. Ze legden ergens aan en de inzittenden verzamelden zich op een stuk weiland omringd door hoog grietdhout. Het waren er soms honderden. En zo, om twee of drie uur in de morgen, trad ds Gezelle Meerburg uit de menigte naar voren, klom op een wagen of schuit, en begon met een kerkdienst. Op 17 dec. 1838 schreef hij aan ds Buddingh: „Ik heb dit jaar nog al dikwijls onverhinderd en voor grote scharen mogen preken en de sacramenten bedienen, doch meestal in de nacht, inzonderheid is de prediking met de biddag gezegend geweest, toen ik voor een grote schare van 's nachts 3 tot 7 uur gepredikt heb over Jes. 59 : 1, 2.”: „Zie, de hand des HEEREN is niet te kort om te verlossen, en zijn oor niet te onmachtig om te horen; maar uw ongerechtigheden zijn het, die scheiding brengen tussen u en uw God, en uw zonden doen zijn aangezicht voor u verborgen zijn, zodat Hij niet hoort.”

De dank-, vasten- en bededag van 20 september 1837 had men ook in de Biesbos gevierd. In een verslag daarvan las ik. „Met enige gelovigen uit naburige plaatsen begaf de gemeente van Alm-

Pastorale notities

Het verbroken lichaam van Christus

Wij zijn aan deze uitdrukking gewend geraakt. En wel door de wijze waarop onze Statenvertaling de instellingswoorden van het Avondmaal uit 1 Cor. 11 : 24 heeft weergegeven. Toen Jezus het Avondmaal instelde — zegt Paulus — nam Hij het brood en nadat Hij gedankt had brak Hij het en zei: 'Dit is mijn lichaam voor u' (NV). De Statenvertaling heeft deze instellingswoorden aldus weergegeven: 'Dat is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt'. Het is op grond van deze vertaling, dat we in onze belijdenisgeschriften en in het kerkelijk Avondmaalsformulier de ietwat vreemde spreekwijze tegenkomen van Christus' 'verbroken lichaam'. Wij komen deze spreekwijze in de Schrift nergens tegen. Zo komt ook niet voor in de geschiedenis van de inzetting van het Avondmaal, zoals we die lezen bij Mattheüs, Markus en Lukas. Volgens Mattheüs zei de Heer Jezus, nadat Hij het brood gebroken had: 'Neemt, eet, dit is mijn lichaam dat voor u gegeven

wordt'. Maar de Heer heeft niet gezegd: 'Dit is mijn lichaam, dat Ik voor u ga of laat verbreken'. Wij lezen wel in het Nieuwe Testament van het vergoten worden van Christus' bloed. Vergoten voor de Zijnen. In de vergieting van Zijn bloed heeft Christus zijn ziel, zijn leven, gegeven tot een rantsoen, een losprijs, van velen. Aan het kruis heeft de lijdende Knecht van de HERE zijn ziel, zijn leven, uitgestort in de dood. Ik vraag mij dan ook af, of het wel juist is op de breking van het brood, als een speciaal element van het Avondmaalsteken bijzondere nadruk te leggen, nl. als zinnebeeldige voorstelling van de breking van Christus' lichaam. Want wel heeft de Heiland in het kruisoffer zijn dierbaar bloed vergoten, maar heel opmerkelijk wijst de evangelist Johannes erop, dat het lichaam van de Heiland, in onderscheiding van dat zijner medekruiselingen, zonder verbreking van het kruis werd afgenomen. Men brak zijn gebeente niet, opdat — zegt Johannes — 'het Schriftwoord zou vervuld worden: Geen been van Hem zal verbrijzeld worden' (Joh. 19 : 31-37).

De uitdrukking, dat Christus zijn lichaam voor de Zijnen deed verbreken, is dan ook alleen gegrond op een onjuiste vertaling van 1 Corinthe 11 : 24.

B. Telder, Bilthoven

tuigen naar een afgelegen stuk land, waar zij tot 's avonds zes uur bleven, om geheel afgescheiden van het gewoel der wereld een- en andermaal geknield op het aardrijk te liggen, terwijl ds Gezelle Meerburg hun voorging in schuldbelijdenis en gebed.” Dit is het eerste verhaal dat ik wilde vertellen. Ik deed dat omdat daaruit op ons afkomt een onverzadigbare honger naar het Woord van God, een diep besef dat God zijn zegen wil geven door de prediking van het evangelie in de kerkdienst, en een bereidheid om alle moeite, smaad en vervolging te dragen om Zijn Woord te horen en als gemeente de HEERE te loven en te prijzen.

★ ★ ★

Het volgende verhaal is er een over iets dat ik in Harkstede beleefde, de eerste gemeente die ik mocht dienen. Harkstede was volgens een goed geïnformeerde inwoner een heidens dorp. De koster van de Herv. Kerk zei eens tegen mijn vrouw: „Ik geleef niks, onze dominee geleuft ook niks.” De kleine geref. kerk daar was nagenoeg geheel gegroeid uit de evangelisatiearbeid van de kerken van Ten Boer en Schildwolde. Door die kerken werd jarenlang

een evangelisatiesamenkomst verzorgd in een boerderij die het Schaaphok heette. Elke zondagavond ging een predikant, weer of geen weer, vaak met de kaplaarzen aan, een uur heen, een uur terug, lopend naar dat Schaaphok. Een eerste resultaat was dat in het begin van de jaren twintig een klein schooltje in Harkstede werd geopend. En daarnaast verrees een klein evangelisatiegebouw, later het kerkje. Een gemeente werd geïnstitueerd. En, dank zij een forse steun van classis en provincie, kon die in 1932 een predikant beroepen. Ik was de eerste en heb er drie jaar met grote vreugde mogen werken.

Mensen van onze tijd kunnen zich niet voorstellen hoe de economische toestand in die dagen was. Slechts een paar leden van de gemeente betaalde belasting. Dat kwam omdat je om dat te moeten doen een hoger inkomen moest hebben dan f 600,— per jaar. Toen ik er pas was vertelde mij een boer dat hij juist 100 mud haver had verkocht voor f 40,—. Het dorsen alleen had al f 15,— gekost. We kochten eieren voor 2 cent en een liter melk voor 4. De fijne pastorie, oersolide gebouwd, met drie kamers, een keuken en een garage beneden en

vier kamers boven, waarvan wij de eerste bewoners waren, had 3000 gulden gekost.

Het meest vooraanstaande lid van de kerk was een boer-in-ruste. Hij was zich van die positie in de kerk absoluut niet bewust. En hij zou die ook voor geen geld willen opeisen! Maar hij bezat die zonder meer. Als jongen van een jaar of twintig was hij van een heiden een christen geworden. En één voor wie Jezus Christus alles was. Hij had de Heiland leren kennen in het Schaaphok. Toen hij „fijn“, „Cocks“ werd werd hij zo bespot en getreiterd dat, zoals hij mij eens zei, wel door sloten had willen kruipen om zondagsavonds in het Schaaphok te komen. Toen ik hem leerde kennen was hij juist 70 jaar geworden. Zijn ogen waren slecht. En hij kreeg de volle ellenende van de economische crisis te dragen. De rente van de op zijn boerderij liggende hypotheek bleef gelijk, maar de pacht ervan was tot een minimum gedaald. Hij woonde een paar kamers van zijn boerderij, een meisje deed de huishouding.

Ik kwam aan de weet, dat hij het voor die tijd kolossale bedrag van f 60,— per jaar aan kerkelijke bijdrage betaalde. In het verleden had hij reeds de grond voor school, onderwijzerswoning, kerk en pastorie geschonken. Ik merkte dat hij het financieel erg moeilijk had. Dat ging me al meer hinderen. Wij hadden een tractement van f 2.300,— en konden er royaal van rondkomen. Nijburg — zo heette deze boer — en ik waren méér dan broeders geworden. En daarom durfde ik hem eens te vragen: „Van hoeveel moet U nu per jaar rondkomen.“ Hij antwoordde: „Van ongeveer zeshonderd gulden.“ Daar ging het loon van zijn hulpje in de huishouding nog af! Ik reageerde op zijn mededeling: „Maar dát kan U niet doen, dat mag U niet doen, ik vind het verschrikkelijk dat in mijn tractement zestig gulden van U zitten. U kunt ze niet missen.“

Ik zie nog hoe hij mij toen aankeek. En wat hij toen zei staat onuitwisbaar in mijn geheugen gegraveerd. Het was dit: Dominee, voor vijftig jaar heeft God mij bekeerd. En vijftig jaar heb ik elke dag gebeden of het Hem behagen mocht in dit goddeloze dorp een prediker van het Evangelie te zenden. En juist op mijn zeventigste verjaardag verhoorde God mijn gebed. Want toen deed u uw intree. En zou ik nu mijn bijdrage aan de kerk vermindern?... Praat u dáárover nooit meer, dominee!”

Ik heb er ook nooit meer over gepraat! Maar er wel honderden keren aan gedacht. Aan die man die vijftig jaar dag in dag uit bad — en offerde — om een kerk waarin het Evangelie werd verkondigd in zijn van God afgevallen dorp. Wat openbaarde

zich in dat gebed — voor de bidder volkomen onbewust — een volhardend geloof en een liefde voor de wereld, niet die van Azië of Afrika, maar voor die van zijn eigen dorp!

☆☆☆

Mijn derde verhaal gaat over een gebeuren dat zich bij mijn geboorteplaats, Doorn, afspeelde. Zoals u wellicht weet bevinden zich in de buurt van dat eenmaal zo schone dorp een groot aantal kastelen en landhuizen omringd door soms reusachtige tuinen, parken en bossen. Die werden in mijn jeugd bewoond door schatrijke, veelal adellijke families. Eén ervan was het kasteel Maarsbergen. Het was en is een van de grootste. Toen ik een jongen was werd het bewoond door een oude adellijke heer. Een man van hoog aanzien. Hij was zelfs eens minister geweest. Hij had, als al zijn standgenoten, veel personeel, voor de bossen, de tuinen, de stallen en natuurlijk ook veel huispersoneel. Toen de oude kasteelheer stierf volgde zijn zoon hem op. Dat was een wat rauwe bonk van een kerel, een cavalerie-officier. Na korte tijd ging het gerucht door het dorp dat het hele personeel van Maarsbergen was ontslagen. Het zou op grote schaal de oude heer hebben bedrogen en bestolen, steekpenningen geëist van leveranciers enz. Onder de ontslagenen was ook de tuinbaas. Zo'n funktionaris was een gewichtige persoonlijkheid. Hij moest er voor zorgen dat zijn tuinen sierlijker, zijn groenten beter en vroeger en zijn bloemen altijd fraaiere waren dan die van zijn collega's op de andere landgoederen. Onze tuinbaas was een indrukwekkende figuur. Nog zie ik hem voor mij! Hij was lid van onze kerk. Soms

Een correctie

Het is mij gebleken dat, ten gevolge van onjuiste informatie, door mij in het artikel „Een zonde en een schandaal“ geen juist beeld is gegeven van het standpunt van de Chr. Geref. Kerk-Oost op Urk. Daarom volgde hier een correctie van wat ik in genoemd artikel schreef.

1e. De leden van de Geref. Kerk van Urk die in tweeder instantie met die kerk braken wilden niet als nieuwe kerk tegenover de reeds daar bestaande kerken optreden.

2e. Tot die overtuiging gekomen besloten zij een kerk te vormen welke zich zou aansluiten bij de Chr. Geref. Kerken. Zo vormden zij een nieuwe Chr. Geref. Kerk naast de reeds daar bestaande Chr. Geref. Kerk, die van Urk-West.

3e. Ten aanzien van de houding

ook kerkeraadslid. En nu gebeurde er dit. Geslagen kwam hij in een huisje in ons dorp wonen. Maar enkele maanden na deze katastrofe gebeurde er iets wonderlijks. Op een goede dag werd de ex-tuinbaas op het kasteel ontboden. Hij werd naar de zaal geleid en daar bood de kasteelheer in tegenwoordigheid van het nieuwe personeel hem zijn verontschuldiging aan voor het onrecht dat hij hem had aangedaan. Een nauwkeurig onderzoek had uitgewezen dat de tuinbaas gedurende zijn jarenlange loopbaan altijd met grote toewijding en strikte eerlijkheid zijn werk had verricht. En de uitreiking van een koninklijke onderscheiding was de slotacte van dit opvallende gebeuren. Deze broeder had in de wereld het geloof, om een moderne term te gebruiken, handen en voeten gegeven. Of, om het met een woord van Paulus te zeggen, hij was een voorbeeld voor alle gelovigen geworden en heeft het Woord des Heren door zijn leven allerwege doen klinken.

☆☆☆

Ten slotte moge ik nog één ding zeggen. Het is niet een woord van mijzelf maar van Hendrik Algra, hoofdredacteur van het Friesch Dagblad, historicus, ex-senator, journalist van grote begaafdheid. Toen hem in een grote jeugdsamenkomst het vorige jaar — hij was toen juist tachtig jaar geworden — gevraagd werd wat in zijn leven het belangrijkste was geweest antwoordde hij: dat ik een vrome vader en moeder heb gehad! Met die woorden vertolkte hij wat het grootste geschenk is dat God in ouders aan kinderen kan geven. En tegelijk wat de grootste opdracht is die God aan mannen en vrouwen geeft aan wie Hij „zijn“ kinderen toevertrouwt.

ten opzichte van andere kerkelijke denominaties, in casu de (vrijgemaakt) Geref. Kerken (buiten verband) staat de kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk van Urk-Oost op het volgende standpunt — ik citeer letterlijk uit een brief van een tot oordeel bevoegde: „Onze kerkeraad heeft niet geprotesteerd tegen kanselruil, maar tegen het opleggen van kontakten waar dat plaatselijk niet mogelijk is. En onze kerkeraad heeft gezegd, dat we niet tot in het oneindige door kunnen gaan met kanselruil, zonder dat er van vereniging sprake is en hij heeft de classis verzocht om die gemeenten waar kontakten goed zijn op te roepen tot vereniging.“

Onze lezers zullen begrijpen dat ik blij ben met deze uitspraak. Want uit het feit dat deze kerkeraad niet protesteert tegen kanselruil en op vereniging wil laten aandringen waar die kanselruil reeds een feit is, mag men immers

concluderen dat hij geen *princieel* bezwaar heeft tegen een vereniging van de Chr. Geref. en de (vrijgemaakt Geref. Kerken (buiten verband)).

C.V.

Ingezonden

Vormingscursus Reformatorische Bijbelschool Zeist

In september a.s. hoopt de stichting Reformatorische Bijbelschool een nieuwe afgeronde, éénjarige dagopleiding te starten. De cursus beoogt die mensen aan te trekken, die door hun vooropleiding (gaan) behoren tot het technisch, administratief en verpleegkundig middenkader. Wie een andere opleiding kan compenseren door een gelijkwaardig ervaringsniveau of uitgeloot is voor een academische studie is eveneens welkom.

In de opleiding gaat het om persoonlijke, kerkelijke en maatschappelijke vorming. Het ligt in de bedoeling om de inhoud van de Bijbel te bestuderen maar evenzeer aandacht te geven aan de vragen van onze tijd (o.a. persoonlijke en sociale ethiek, cultuur, maatschappelijke problematiek).

He aksent zal meer liggen op het verkrijgen van inzicht dan op het verkrijgen van louter kennis van de stof.

De studenten zullen extern wonen. De kosten van de opleiding bedragen f 2.500,—. Er zijn nog enkele plaatsen vrij. Voor opgave en nadere —informatie kan men zich richten tot de Ref. Bijbelschool, Slotlaan 241, Zeist, tel. 03404-24166.

Kerknieuws

Beroepen te Dronten: Ds K. B. Holwerda te Doorn.

Beroepen te Hengelo (Ov.): Kand. J. Plantinga te Hallum (Fr.).

Aangenomen naar Zwartsluis: Kand. J. Plantinga te Hallum, die bedankte voor Deventer-Langeslag, Haren en Hengelo.

Ds D. K. Smit — Ds Z. G. van Oene vermeldt in het kerkblad „Onder de Lelie“ d.d. 1 juli 1977, dat het in de bedoeling ligt, dat ds D. K. Smit te Zwolle-Dalfsen op 1 augustus D.V. zal worden opgenomen in het Sophiaziekenhuis te Zwolle om de 2de augustus een operatie te ondergaan. Daardoor zal hij in de maand augustus en waarschijn-

lijk ook nog gedurende een gedeelte van de maand september voor het ambtelijk werk zijn uitgeschakeld.

Zalk en Veecaten — Men is nu van start gegaan met de bouw van een lokaal achter de kerk. Veel mankracht uit de gemeente is ingezet om het geheel op niet al te lange termijn te doen slagen. Men rekent erop, dat men ongeveer medio oktober van dit jaar klaar zal zijn.

Enschede — Ds C. Bakker schrijft in zijn rubriek: „Uit de Gemeente” in het kerkblad van Enschede-Zuid: „Tot Uw Dienst”, het volgende naar aanleiding van de kontaktoefening met de Chr. Gereformeerden ter plaatse: „Met genoeg denken we terug aan de samenwerking met de Chr. Geref. kerkeraden op 9 juni. We bespraken punt 2 van de gemeenschappelijke verklaring van hun en onze deputaten en konden wederzijds volledig hiermee instemmen. Besloten is, dat de notulen van de vorige samensprekingen zullen worden verzameld en gebundeld, opdat na uitgifte de gemeentelieden kennis kunnen nemen van de vorderingen, die gemaakt zijn. Moge de Here ons steeds meer tot elkaar brengen. Het komt me voor, dat het geen kwestie is van onderscheid in leer zozeer, maar meer een zaak is van de neiging van onze harten.”

Christelijke Gereformeerde Kerken

Schiedam — De kerkeraad van de chr. geref. kerk van Schiedam heeft er in een brief aan premier Den Uyl op aangedrongen, dat het bij de kabinetsformatie niet zal komen tot een „compromis” inzake abortus. Voor een toekomstig regeerbeleid mag geen ander richtsnoer gelden dan het heilzame gebod van God, aldus de kerkeraad. De Schiedamse christelijke gereformeerden vinden het helemaal onaanvaardbaar als abortus in het ziekenfondspakket opgenomen zou worden, omdat dit neer zou komen op „onduld bare gewetensdrang” jegens de tegenstanders, die dan via hun ziekenfonds zouden moeten meebetalen.

NIEUWS UIT BREDER KRING

Zomer Explo '77 — Elf plaatselijke kerken en groepen uit Haarlem en omgeving organiseren deze zomer een bijbelstudie-konferentie onder de naam Zomer-explo '77. De konferentie wordt gehouden van 27 juli tot en met 5 augustus en stelt zich ten doel om enkele honderden jonge en oudere christenen uit heel Nederland een extra gelegenheid te bieden voor geestelijke verdieping. Ook zullen de deelnemers aan Zomer-explo '77 ingeschakeld worden bij de verkondiging van het Evangelie in Haarlem en omgeving. Op het konferentie-program staan onder andere Bijbelstudies over de brief aan de Galaten en het Christelijke leven, enkele open evangelisatie-avonden, gebed, muziek en ontspanning. Het adres voor eventuele opgave en nadere informatie is: Zomer Explo '77, Postbus 321, Haarlem. Tel. 023-373409.

Youth for Christ in actie voor Zuid-Amerika

Dit jaar heeft Zuid-Amerika de bijzondere belangstelling van Youth for Christ. Van 6-14 augustus komen vertegenwoordigers uit de 52 landen waar Youth for Christ actief is, bij elkaar in Rio de Janeiro, Brazilië. Zo'n wereldkonferentie wordt éénmaal in de drie jaar gehouden. Doel is: bezinning op de grootse taak en de groter wordende mogelijkheden, die Youth for Christ in de wereld heeft. De lezers van „Aktie”, het maandblad van Youth for Christ, brengen jaarlijks geld bijeen voor de ontwikkeling van het internationale Youth for Christwerk. Dit jaar is de lezers gevraagd o.a. de uitbouw van het evangelisatiewerk in Buenos Aires, hoofdstad van Argentinië, mogelijk te maken.

Nes Ammim — Een actie voor huizenbouw in de christelijke nederzetting Nes Ammim in Noord-Israël heeft ruim f 576.000,— opgebracht. Dit bedrag werd zaterdag 7 mei jl. tijdens een bijeenkomst in Utrecht symbolisch overhandigd aan rozenkweker Cees van Egmond, één van de bewoners van het dorp. Bijna 80 procens van de opbrengst is door partikulieren in ons land bijeengebracht, terwijl het resterende deel een gift is van het Algemeen Diakonaal Bureau van de (syn.) Gereformeerde Kerken. In Nes Ammim, dat behalve door de grote protestantse kerken in ons land, ook vanuit Zwitserland en Duitsland wordt gesteund, wonen ongeveer 100 mensen uit deze landen.

Schouwerzijl — In het Kort Verslag van de vergadering van de Raad van de Gereformeerde Kerk (Binnen verband) d.d. 16 juni jl., opgenomen in de „Gereformeerde Kerkbode” van Groningen, Friesland en Drente lezen wij onder punt 3 het volgende: „Schrijven van een broeder uit Bodegraven over de rechtspositie van Ds Wesseling; dit wordt uitvoerig besproken; hoelang laat kerkelijk Nederland

deze Dienaar des Woords in volle rechten nog dolen?”

Nieuwe Vrijgemaakte „Jongensbond” — Op een vergadering in Assen is besloten tot de oprichting van een nieuwe vrijgemaakte gereformeerde „jongensbond”. In de kommissie van voorbereiding hebben onder meer Prof. J. Kamp-huis uit Kampen en ds H. J. Nijenhuis uit Assen zitting. Reden is, dat de bestaande vrijgemaakte jongelingsbond besloten heeft om ook „gemengde” verenigingen integraal in de bond op te nemen. Weliswaar gaat ook de voorkeur van de Jongelingsbond (die geleid wordt door ds D. Grutter uit Drachten) uit

naar aparte jongelings- en meisjesverenigingen, maar de bond meent, dat er geen bijbelse argumenten zijn om „gemengde” verenigingen te weigeren. Ds Nijenhuis (voorheen tweede voorzitter van de jongelingsbond) kondigde aan, dat de nieuwe jongensbond zal streven naar een goede relatie met de vrijgemaakte meisjesbond. De nieuwe bond zal ook gemengde verenigingen toelaten, maar alleen „noodzakelijke” gemengde verenigingen en dan uiteraard alleen de jongens — in die situaties, waar te weinig jongeren zijn voor twee verenigingen naast elkaar — en onder de voorwaarde, dat zo'n gemengde vereniging tot splitsing overgaat, zodra hiertoe de mogelijkheid bestaat.

Vormingscursus Ref. Bijbelschool, Zeist

In september a.s. start een éénjarige **DAGOPLEIDING**, die beoogt mensen aan te trekken uit het technisch, administratief en verpleegkundig middenkader (of uit gelijkwaardige ervaringssituatie).

Ook uitgelote studenten welkom.

Opzet:

Persoonlijke, kerkelijke en maatschappelijke vorming.

Nog enkele plaatsen vrij.

Opgave en informatie: Reformatorische Bijbelschool, Slotlaan 241, Zeist, tel. 03404-24166.

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — Zeist

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij begrafenissen (ook voor niet verzekerden.)

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Getfertsingel, telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.

Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.

Redaktieleden:

Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo; Ds E. R. Postma; Ds H. Smit

Adres van de Redactie:

K. Muller, H. Pootlaan 242, Alkmaar, tel. 072-116767

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer, Volksparksingel 45, Enschede, tel. 053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist, tel. 03404 - 12452.

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Merelhoven 273, Capelle a/d IJssel, tel. 010-504178

Abonnementsprijs:

f 35,— per jaar of f 18,50 per halfjaar. Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost. Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.